

Ján Kvačala st. (1830 – 1888) a Ján Kvačala ml. (1862 – 1934) : sonda do života dvoch intelektuálov z Vojvodiny z druhej polovice 19. storočia

Libor Bernát

BERNÁT, Libor. Ján Kvačala Sr. and Ján Kvačala Jr.: a probe into the lives of two intellectuals from Vojvodina from the second half of the 19th century. In *Historický zborník*, Vol. 35, 2025, No. 2, pp. 30 – 48.

Abstract: The article analyzes the life of the teacher Ján Kvačala Sr. and his son Ján Kvačala Jr., a comeniologist and church historian, based on their mutual correspondence, which has not been processed so far. The nationalist and conservative Lutheran Ján Kvačala Sr. came to Báčský Petrovec from his native Beckov and started a family here. After his studies at home, his son Ján continued his education in Šopron, Prešpork and at the University of Leipzig. The lively correspondence shows the reader the joys and problems of the Slovaks in Báčský Petrovec and at the same time the world of the gymnasium in Šopron, Prešpork and the University of Leipzig. Ján Kvačala Sr. wrote to his son not only about family events, interesting things in Báčský Petrovec and the surrounding area, but also about famous personalities and problems in the church congregation. Ján Kvačala Jr. He described not only his studies, but also the teaching staff, e.g. his father's friend Štefan Koreň from Šoproň, Magyarization, attacks against the Pan-Slavs, etc. We present only part of the correspondence with the family, much information is provided by letters to Ján Kvačal Jr. from his older brother, the theologian Karel, and from his sisters Lujza, Ludmila and Zuzana.

Keywords: Ján Kvačala Sr., Ján Kvačala Jr., teacher, studies, Vojvodina.

Priezvisko Kvačala (vrátane variantov Gvaczala, Kaszalla?, Kracsala?, Kvacala, Kvaczala, Kwácsala, Kwaczalech, Kwaczala, Kwaczula, Kvačsala, Kvatsala, Kwátsala, Kwátsála, Kwácsalla, Kwaczala) sa onomasticky dá vysvetliť viacerými spôsobmi. Môže mať ako východisko obec Kvačany pri Liptovskom Mikuláš alebo názov potoka Kvačianka, pravostranný prítok rieky Váh. Samotný Ján Kvačala ml. tvrdil, že priezvisko „Kvaczala“ je odvodené od dediny „Kwaczala“ v Malopoľsku, neďaleko mestečka Chrzanów.¹ Túto tézu však nedokladá žiadnym argumentom.

Formy priezvisk tej istej osoby sa v minulosti často menili,² a tak je veľmi pravdepodobné, že sa to týkalo aj priezviska Kvačala. Až za panovania Márie Terézie došlo k zapisovaniu priezvisk nie „podľa chalupy“, ale podľa rodín, t. j. priezvisk – na základe

¹ BERNÁT, Libor a kol. (eds.). *Korešpondencia Jána Kvačalu s Jozefom Škultétyom*. Bratislava : Eko-konzult, 2015, s. 43. List Jána Kvačalu Jozefovi Škultétymu 14. 8. 1896.

² BENEŠ, Josef. *O českých příjmeních*. Praha : ČSAV, 1962, s. 12.

nemeckej zásady „Nicht mehr nach dem Grund, sondern nach der Familie“. Občiansky zákonník v roku 1786 § 63 upravoval priezviská. Podľa § 120 toho istého zákonníku deti dostávajú meno svojho otca a jeho práva.³

Rod Jána Kvačalu st. pochádzal z Beckova, ale pre neúplnosť prameňov, napr. v matrike narodených evanjelického augsburského vyznania od roku 1793 v Beckove chýbajú fólie 33 – 37, 39 – 40, 42 – 45, 47 – 55, 60, 65, 69, 79 – 82, nie je možné presne rekonštruovať rod Kvačalovcov. Ani strohosť mnohých zápisov v matrikách nedovoľuje presnejšie určiť rodové väzby.

Niektoré rody do *Biblie* alebo inej náboženskej knihy zapisovali dátumy narodenia, sobáša a úmrtia rodinných príslušníkov. V prípade Kvačalovcov sa takéto prameň nezachoval.⁴

Najstaršie dochovaná správa o nositeľovi priezviska Kvačala v Beckove sa nachádza v matrike úmrtnej rímskokatolíckej farnosti o úmrtí syna Jána „Joannis Kwaczala filioli“ z konca roku 1681.⁵ Je však diskutabilné, či „Juraj Katzala“, syn Jána, ktorý sa narodil 2. januára 1690,⁶ pochádzal z Kvačalovského rodu, resp. či Katzala je formou priezviska Kvačala. Na základe genealogického výskumu môžeme stanoviť hypotézu, že existovali minimálne dve vetvy tohto rodu, jedna v Beckove a druhá v Kálnici.

Najstarším doloženým predkom Jána Kvačalu st. bol Ondrej († pred rokom 1832), ktorý sa oženil s Annou († po roku 1832). Narodili sa im deti: dcéra Judita (6. 3. 1714 – 9. 6. 1714)⁷ a synovia Juraj st. (4. 11. 1715),⁸ Ján (18. 11. 1722).⁹ Kvačalovci boli mešťanmi, najčastejšie sú uvádzaní ako remeselníci, obuvníci alebo roľníci.

Vráťme sa k Jánovi (* 1722), synovi Ondreja, ktorý sa oženil s Katarínou Remenárovou (5. 4. 1725 – 25. 1. 1799)¹⁰ a ich syn Juraj (6. 2. 1762 – 9. 3. 1828) sa oženil s Katarínou Seleckou (asi 1764 – 10. 2. 1842), s ktorou mal päť detí: Štefana (12. 4. 1795 –?),¹¹ Jána

³ BURDOVÁ, Pavla. Nařízení o užívání příjmení v 18. stol. In *Demografie*, 1987, roč. 29, č. 4, s. 349, pozri tiež BERNÁT, Libor. *Obyvatelstvo dubnickej farnosti v 17. – 19. storočí vo svetle matrik*. Kežmarok : Vivit, 2009, s. 72.

⁴ Napr. Karol Jesenský si zapisoval takéto poznámky v *Biblia Sacra To jest Biblí Swatá*. W Liptowském Sv. Mikulássi : Nákladem spolku „Tranoscius“, 1899.

⁵ Štátny archív (ďalej ŠA) v Bratislave, fond Zbierka cirkevných matrik (ďalej ZCM), inv. č. 41, Rímskokatolícky (ďalej r. kat.) farský úrad v Beckove, Matrika úmrtná 1678 – 1748, fol. 10.

⁶ ŠA v Bratislave, f. ZCM, R. kat. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1676 – 1748, fol. 56. Juraj Katzala zomrel 17. 10. 1690. ŠA v Bratislave, f. ZCM, R. kat. farský úrad v Beckove. inv. č. 41, Matrika úmrtná 1678 – 1748, fol. 32.

⁷ ŠA v Bratislave, f. ZCM, R. kat. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1676 – 1748, fol. 224; inv. č. 41, Matrika úmrtná 1676 – 1748, fol. 72.

⁸ ŠA v Bratislave, f. ZCM, R. kat. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1676 – 1748, fol. 236.

⁹ ŠA v Bratislave, f. ZCM, R. kat. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1676 – 1748, fol. 314.

¹⁰ Katarína Remenárová bola dcérou Jána Remenára a Anny Stachovej (Sztacho). ŠA v Bratislave, f. ZCM, Evanjelický augsburského vyznania (ďalej Ev. a. v.) Ev. a. v. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1676 – 1748, fol. 370; Matrika úmrtná 1791 – 1866, fol. 12.

¹¹ ŠA v Bratislave, f. ZCM, Ev. a. v. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1793 – 1866, fol. 8.

(17. 2. 1798 – 19. 9. 1865),¹² Máriu (júl 1800 – 11. 4. 1849),¹³ Ondreja (1. 3. 1803 – september 1804)¹⁴ a Evu (1. 1. 1807 – 28. 8. 1808).¹⁵ Posledné dve deti zomreli v ranom detskom veku. Vysoká detská úmrtnosť bola v tom období bežná, spôsobená nedostatočnými hygienickými podmienkami a nízkou úrovňou zdravotnej starostlivosti. Z desiatich – jedenástich detí prežilo najčastejšie päť detí alebo len štyri.

Ján Kvačala st. (1830 – 1888) sa rozhodol pre inú životnú cestu ako ostatní členovia jeho rodiny. Po štúdiách doma a na nižšom evanjelickom seniorátnom gymnázium v Ožďanoch¹⁶ sa stal učiteľom. Spolu s inými mladými slovenskými vzdelancami, kaplánmi a učiteľmi prišiel na Dolnú zem do Báčskeho Petrovca. V tom čase mal Báčsky Petrovec približne 7460 obyvateľov – Slovákov, hlásiacich sa k augsburskému vyznaniu viery, podobne ako aj celá slovenská Báčka, s výnimkou časti Selenče. Obyvateľstvo zotrvalo na stanoviskách luteránskej ortodoxie so silným slovenským národným povedomím. Ján Kvačala st. tu získal miesto učiteľa v roku 1857. Aktívne sa zapojil do národnobuditeľskej činnosti a vystupoval proti stupňujúcej sa maďarizácii. Stal sa členom Matice slovenskej (156. člen),¹⁷ učil na nedeľnej škole,¹⁸ prispieval do časopisu *Obzor* a do *Slovenských novín*.

Ján Kvačala st. si prirodzene hľadal manželku v kruhoch, v ktorých sa pohyboval. Našiel ju v Terézii Godrovej (2. 11. 1837 – 8. 12. 1902),¹⁹ ktorá pochádzala zo známej rodiny kultúrnych dejateľov. Školskú dochádzku dokončila podobne ako väčšina jej rovesníčok na elementárnej škole a potom sa vzdelávala samoštúdiom.

Otec Terézie Godrovej Jozef (1809 – 10. 1. 1873),²⁰ učiteľ v Laliti, bol dvakrát ženatý. Najskôr sa oženil 31. januára 1832 s Janou Triznajovou (asi 1815 – 10. 8. 1836),²¹

---

¹² Zomrel na suchotiny. ŠA v Bratislave, f. ZCM, Ev. a. v. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1793 – 1866, fol. 16; Matrika úmrtná 1791 – 1866, fol. 142 (227).

¹³ Vydala sa za Ondreja Tupého (Tupí, Tupý). Zomrela na horúčku spojenú so zápalom žalúdka alebo žľazníka. Pohreb sa konal 13. 4. 1849. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1793 – 1866, fol. 23 (11); Matrika úmrtná 1791 – 1866, fol. 103 (191).

¹⁴ ŠA v Bratislave, f. ZCM, Ev. a. v. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1793 – 1866, fol. 31 (15); Matrika úmrtná 1791 – 1866, fol. 21.

¹⁵ Ako príčina úmrtia je zapísaná „vermes“ – červík. Pravdepodobne išlo o parazitické ochorenie. ŠA v Bratislave, f. ZCM, Ev. a. v. farský úrad v Beckove. Matrika rodná 1793 – 1866, f. 41 (26); Matrika úmrtná 1791 – 1866, fol. 29 (154).

¹⁶ GALLO, Jozef. *Dejiny stredných škôl v Gemeri do polovice 19. storočia*. Bratislava : Osveta, 1977, s. 108.

¹⁷ Pozri BABIAK, Ján. Matičné nadšenia vojvodinských Slovákov v rokoch 1861 – 1875. In *Slováci v zahraničí*, roč. 39, 2022, s. 69.

¹⁸ O nedeľnej škole v Petrovci pozri MUČAJI, P. Inštitúcia nedeľnej školy petrovskej. In BOLDOCKÝ, Samuel (ed.). *Petrovec 1745 – 1995*. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec, 1995, s. 623 a n.

¹⁹ Pokrstená bola ako Jana (Johana). Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika rodná 1831 – 1841, fol. 23. [Online]. Dostupné na: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit/iii-1831-1841.html> [cit. 9. 2. 2024].

²⁰ Zomrel na rakovinu žalúdka. Matrika úmrtná 1874 – 1883, nefol. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. [Online] Dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit/vi-1874-1883.html> [cit. 9. 2. 2024].

²¹ Príčinou úmrtia bola cholera. Kňaz ju zapísala ako „Dominu“. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika úmrtná 1831 – 1841, fol. 10. [Online]. Dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit/iii-1831-1841.html> [cit. 9. 2. 2024].

s ktorou mal dve deti – Bartolomeja Emanuela (21. 6. 1834 – 1874)²² a Hermínu Jozefínu (* 10. 7. 1836).²³

Druhýkrát sa oženil so Zuzanou Lehotskou, s ktorou mali deti: Teréziu Johanu, Jozefa Michala (2. 10. 1839 – 1879),²⁴ Ľudmilu (17. 3. 1843 – 15. 4. 1873),²⁵ Augusta Gustáva (* 26. 2. 1847)²⁶ a Gustáva (* 25. 2. 1850).²⁷

Ján Kvačala ml. (1862 – 1934) sám objasňoval rodinné vzťahy s Godrovskou rodinou v prednáške, ktorú mal 28. júla 1929 v Báčskom Petrovci o Michalovi Godrovi. Vydal ju tlačou pod názvom *Prebúdzanie sa u Slovákov národného povedomia a mladost' Michala Godru*.²⁸ Zaujímavé je, že ako historik sa detailnejšie nezaoberal Kvačalovcami z Beckova.

26-ročný Ján Kvačala st. sa oženil s 19-ročnou Teréziou Godrovou 15. septembra 1857 v Laliti. Svedkami ich sobáša boli Ondrej Martonfy a Michal Godra.²⁹ Ján Kvačala st. a Terézia bývali v Báčskom Petrovci v popisnom čísle domu 272, v učiteľskom byte. Ideológia nacionalizmu 19. storočia prisúdila ženám dôležitú úlohu v dvoch smeroch: jednak mali vychovávať deti v národnom jazyku a v „národnom duchu“ formovať a posilňovať národnú identitu, jednak sa mali po boku mužov stať aktivistkami v národnom hnutí.³⁰ Manželstvo Kvačalovcov, ako vyplýva z korešpondencie, je možné označiť za šťastné a vzájomne si prejavovali úctu.

Jánovi st. a Terézii Kvačalovcom sa narodilo osem detí: Adelheida Karolína (5. 7. 1858 – 1858),³¹ Karol Drahotín (18. 1. 1860 – 29. 10. 1918),³² **Ján Radomil** (5. 2. 1862 –

²² Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika rodná 1831 – 1841, fol. 11.

²³ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika rodná 1831 – 1841, fol. 18.

²⁴ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika rodná 1831 – 1841, fol. 29.

²⁵ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika úmrtná 1874 – 1883, nefol. [Online]. Dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit/vi-1874-1883.html> [cit. 9. 2. 2024].

²⁶ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika rodná 1842 – 1851, nefol. [Online]. Dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit/iv-1842-1851.html> [cit. 9. 2. 2024].

²⁷ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika rodná 1842 – 1851, nefol. [Online]. Dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit/iv-1842-1851.html> [cit. 9. 2. 2024].

²⁸ Práca vyšla v *Národnej jednote*, roč. 10, 1929, č. 84-85, s. 1. Ako samostatný výtlačok vyšiel článok v Turčianskom Sv. Martine v roku 1931 a tiež v *Sborníku Spolku profesorov Slovákov*, 1930/31, roč. 10, č. 5, s. 134-147. Ešte v roku 1932, kedy Ján Kvačala ml. oslavoval výročie 70. narodenín, jeho životopisci si neboli istí jeho rodovou väzbou na Michala Godru. Aj preto potreboval Ján Vladimír Ormis spresnenie, pozri kópiu listu zo 7. 3. 1932. Archív Matice Slovenskej, fond Matica Slovenská II. sign. 68/1932/15, s. 1. Pozri tiež článok ORMIS, Ján Vladimír. Dr. Ján Kvačala (1862 – 1932). In *Slovenské pohľady*, roč. 48, 1932, č. 2-3, s. 177-184.

²⁹ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti. Matrika sobášna 1852 – 1874, nefol. [Online]. Dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit/v-1852-1874.html> [cit. 9. 2. 2024].

³⁰ DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela. Elity v ženskom národnom hnutí v podmienkach dvoch politických režimov : príklad spolku slovenských žien Živena pred a po roku 1918. In HUDEK, Adam – ŠOLTĚS, Peter a kol. (eds.). *Elity a kontraelity na Slovensku v 19. a 20. storočí : kontinuity a diskontinuity*. Bratislava : VEDA, Historický ústav SAV, 2019, s. 514.

³¹ Pokrstená bola 8. 7. 1858. Krstnými rodičmi boli Ján Garaj a Eva Krajčovičová. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. Matrika narodených a pokrstených od r. 1853 – 1861, sv. V., fol. 110.

³² Pokrstený bol 18. 1. 1860. V zápise o krste má uvedené len jedno krstné meno – Karol. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. Matrika narodených a pokrstených od r. 1853 – 1861, sv. V., fol. 141.

9. 6. 1934),³³ Lujza (5. 12. 1863 – 21. 3. 1902), Ľudmila Alžbeta (2. 1. 1866 – 2. 9. 1956),³⁴ Terézia (7. 3. 1868 – 1910),³⁵ Zuzana Mária (26. 3. 1870 – 2. 4. 1898)³⁶ a Hermína (16. 6. 1872 – 29. 12. 1875).³⁷ Krstnými rodičmi všetkých detí boli učiteľ Ján Garaj st. a Eva Krajčovičová.³⁸

Problémom je zistenie dátumu narodenia Lujzy Kvačalovej. V *Matrika Baptisatorum Ecclesiae evang. a. c. Petrovác ab Anno 1862 – 1866* sme zápis o krste nenašli. Vychádzame preto z údaju nachádzajúcim sa v matrike sobášnych.³⁹

Ján Kvačala st. sa zžil s prostredím v Báčskom Petrovci a na Slovensko sa už nevrátil, ani sme nenašli záznamy o tom, že by sa pokúšal získať pracovné miesto na Slovensku. V obci, ako aj v cirkevnom zbore požíval vážnosť. O tom svedčí aj fakt, že 25. mája 1865 bol svedkom na sobáši svojich susedov Pavla Šušku s Alžbetou Čániovou⁴⁰ alebo 28. novembra 1866 Karola Lehotského s Emíliou Mrvovou⁴¹ a iných. Stal sa tiež, ako ešte uvedieme, krstným otcom niekoľkých detí.

Prostredie, v ktorom Ján Kvačala ml. vyrastal, bolo formované ortodoxným luteranizmom. „... práve v rodičovskom učiteľskom dome a v samotnom rodnom Báčskom Petrovci získal prvý silný a vo veľkej miere rozhodujúci podnet, ktorý naštartoval jeho výnimočnú kariéru.“⁴²

---

³³ Opätovne je nutné zdôrazniť, že Ján Kvačala ml. sa narodil 5. 2. 1866 a pokrstený bol 9. 2. 1866, o čom svedčí záznam *Matrika Baptisatorum Ecclesiae evang. a. c. Petrovác ab Anno 1862 – 1866*, fol. 2. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci.

³⁴ Pokrstená bola o dva dni neskôr. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika Baptisatorum Ecclesiae evang. a. c. Petrovác ab Anno 1862 – 1866*, fol. 89.

³⁵ Pokrstená bola o deň neskôr. V zápise o rodičoch stojí: „Vlídny p. Kvačala Ján, učiteľ cirkve petrovskej a Terezia Godra e. a. v.“ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika narodených a pokrstených 1867 – 1878*, VII. sv., fol. 25.

³⁶ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika narodených a pokrstených 1867 – 1878*, VII. sv., fol. 74; *Matrika úmrtná 1889 – 1902*, fol. 202.

³⁷ Pokrstená bola 19. júna 1872. Zomrela na „zápal prsnej blany“. Asi mala zápal podhrudnice alebo prsníka, príp. pneumóniu, t. j. zápal pľúc. Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika narodených a pokrstených 1867 – 1878*, fol. 123; *Matrika úmrtná cirkvi ev. a. v. petrovskej od roku P. 1867 – 78*, sv. VII., f. 186.

³⁸ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika narodených a pokrstených 1867 – 1878*, fol. 25.

³⁹ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika sobášna 1889 – 1902*, sv. IX., fol. 7.

⁴⁰ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika sobášna 1862 – 1866*, sv. VI., nefol.

⁴¹ Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci. *Matrika sobášna 1862 – 1866*, sv. VI., nefol. (27).

⁴² SPEVÁK, Zoroslav. Recepčia osobnosti a diela Dr. Jána Kvačalu v periodikách juhoslovanských Slovákov v prvej polovici 20. storočia. In SPEVÁKOVÁ-ŠIMÁRKOVÁ, Martina (ed.). *Slovakistické výskumy*. Novi Sad : Filozofski fakultet, 2021, s. 40.

Od roku 1865 pôsobil v Báčskom Petrovci ako administrátor Juraj Mrva.⁴³ „*Jeho nehynúca zásluha väzí v snahe dostať do Petrovca osvedčených národovcov kaplánov a učiteľov. To sa mu aj podarilo. Nejednen z nich požehnane pracoval v Petrovci.*“⁴⁴

Pre Jána Kvačalu ml. bol otec prvým a veľkým vzorom. Z jeho bohatej knižnice si mohol vypožičať knihy na štúdium. Ľudovít Vladimír Rizner v liste zo 7. augusta 1882 Jánovi Kvačalovi ml. ocenil knižnicu jeho otca slovami: „*Ej, keby som len dva – tri dni mohol tú, Vášho pána otcovu knižnicu poprezerat'. (...) za niektoré staré spisy, rád mnohé česko-slovenské, nové knihy obsahu beletristického a vedeckého poslal, môžete byť uistení.*“⁴⁵

Okrem toho odoberal mnoho časopisov, napr. *Národné noviny*, *Neues Pester Journal*, *Obzor : noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život* (dok. 3). Časopis *Sokol : časopis pre krásno umenie a literatúru* si objednal priamo u redaktora Pavla Dobšinského.⁴⁶ Aj z korešpondencie sa dozvedáme, že čítal časopisy, často spolu so susedmi.

Po návšteve elementárnej školy Ján Kvačala ml. spolu so starším bratom Karolom odišiel na maďarské gymnázium v Sarvaši, ktoré navštevoval v rokoch 1872 – 1880.⁴⁷ Vďaka tomu si veľmi dobre osvojil maďarský jazyk. To bolo vtedy na Dolnej zemi jediné úplné gymnázium, samotným Jánom Kvačalom ml. nazývané „dolnozemske Atheny“.⁴⁸ Štipendium mu pomohlo študovať bez väčšieho finančného zaťaženia rodiny.⁴⁹ Ján Kvačala ml. získaval štipendium aj vďaka tomu, že rodina predložila svedectvo chudoby (pozri dok. č. 8).

Napriek tomu sa v korešpondencii veľmi často opakujú vety o nedostatku peňazí, že pošlú neskôr. „*Peniaze Ti ešte nemôžem poslať, lebo som žito nepredal, ale ako náhle sa to stane (...) aj za didaktra dostaneš*“ (dok. č. 3). Ján Kvačala ml. bol šetrný. Skôr požičiaval peniaze spolužiakom a bratovi, než by si ich požičiaval od nich.

Ján Kvačala ml. s rodinou udržiaval čulý písomný kontakt. Kvačalovci posielali Jánovi ml. listy často v balíku, aby ušetrili za poštovné. V balíkoch mu posielali topánky, oblečenie a jedlo (koláče, mäso zo zabíjačiek, klobásy, tlačenkú atď.).

---

⁴³ Juraj Mrva (1825 – 6. 11. 1915), národnokultúrny dejateľ a evanjelický duchovný augsburského vyznania. Po štúdiách teológie v Prešporke a vo Viedni bol v roku 1860 vysvätený. V rokoch 1861 – 1865 bol prvým kaplánom v Báčskom Petrovci, v roku 1865 administrátorom a v rokoch 1868 – 1915 farárom. V rokoch 1870 – 1895 bol tiež katechétom,

⁴⁴ ČAJAK, Ján. Z korešpondencie Juraja Mrvu. In *Bratislava*, roč. 6, 1932, č. 1-2, s. 139.

⁴⁵ Pozri list Ľudovíta Vladimíra Riznera Jánovi Kvačalovi zo 7. 8. 1882, s. 1. Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (ďalej EBF UK v Bratislave), pozostalosť Jána Kvačalu, neskatalogizované. Pozri tiež BERNÁT, Libor. *Život a dielo Jána Kvačalu : sto listov z Kvačalovej korešpondencie*. Bratislava : Eko-konzult, 2021, s. 32.

⁴⁶ Pozri list Jána Kvačalu st. Pavlovi Dobšinskému z 19. 2. 1861. Slovenská národná knižnica Martin, Literárny archív (ďalej SNK Martin, LA), f. Pavol Dobšinský, sig. M 14 D 10. J. Kvačala st. ho objednal pre piatich predplatiteľov. Časopis vychádzal od roku 1860.

⁴⁷ *A bekesi ag. hitv. ev. egyhazmegyetöl fentartott s igazgatott szarvasi föiskola evi ertestítője 1872/3-rol*. Gyulan : Dobay Janos könyvnyomdaja, 1873, s. 24.

⁴⁸ KVAČALA, Ján. Z gymnázia na vysoké školy. In *Slov. nár. kalendár (Petrovac)*, 1925, s. 75.

⁴⁹ MÁTEJ, Jozef. *Portréty slovenských pedagógov a vlasteneckých učiteľov*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977, s. 83.

Hoci frekvencia listov bola čulá, niekedy aj zazneli výčitky, prečo skôr neodpísal, čo je nové atď. Z korešpondencie sa dozvedáme rôzne novinky o živote v Báčskom Petrovci, o zabíjačkách, zábavách, divadelných hrách, vystúpeniach spevokolu, susedoch, narodení, sobášoch, pohreboch, škole a pod. Veľká pozornosť bola venovaná cirkevno-náboženskému životu, čo je pochopiteľné, pretože veľká časť života sa sústreďovala na túto oblasť a mnohé zvyky, obyčaje s ňou úzko súviseli.

Takmer v každom liste sa odosielateľ zmieňoval o zdravotnom stave. Počas štúdia v Sarvaši ho zastihla správa o smrti jeho starého otca Jozefa Godru, ktorého pohreb sa konal 11. januára 1873. Ďalší jeho príbuzný básnik, jazykovedec, publicista a učiteľ Michal Godra, brat jeho starého otca Jozefa, zomrel asi o rok neskôr, 1. marca 1874, tiež v Báčskom Petrovci. Tu žil od roku 1868 na dôchodku. Práve on udržiaval národné povedomie dolnozemsých Slovákov.

Karol a Ján Kvačalovci bývali u svojej príbuznej Júlii Kvačalovej, rodenej Konečnej, ktorú familiárne nazývali „nénike“. Žila asketicky a obetovala svoje finančné prostriedky na náboženské, národnostné ciele a svojim príbuzným.⁵⁰ Kvačalovci obedovali v škole, kde bola strava skromná, ale bezplatná.⁵¹

Študovali tu s ním rodáci z Báčskeho Petrovca bratranec Gustáv Maršall-Petrovský,⁵² Július Orgován⁵³ alebo mladší rovesníci Ondrej Garaj,⁵⁴ Emil Kubány, Ján Svätopluk Mičátek⁵⁵ a ďalší. Po odchode Karola do Prešporku býval Ján ml. u tety so štyrmi – piatimi študentmi z Báčskeho Petrovca. S bratom Karolom si písali, ale ten mu vyčítal, že mu nepíše: „... *bo dľa mojej mienky ešte väčším právom, bo mladší brat, má hádam skuur staršiemu písať a nie naopak*“.⁵⁶

Ako typický tinedžer aj Ján Kvačala ml. vo svojej mladosti bol trochu rebelom (pozri dok. 5). Nepomaďarčil sa, čo možno pripísať aj silnému národnostnému zázemiu.

⁵⁰ Pozri napr. BACHAT, Daniel Miloslav. In *Korouhev na Sionu*, roč. 2, Pešť, 1879, č. 23, s. 364, porovnaj Soznam zakladateľov ev. gymnásia v Turč. Sv. Martine (Pokračovanie). In *Cirkevné listy*, roč. 4, 1890, č. 12, s. 192.

⁵¹ EBF UK v Bratislave, Pozostalosť Jána Kvačalu, neskatalogizované. List rodičov Jánovi Kvačalovi z 5. 7. 1879.

⁵² Gustáv Maršall-Petrovský (23. 3. 1862 – 1916), syn Jána Maršalla a Juliány Fábriovej, spisovateľ, krajský pracovník, redaktor, ochotník.

⁵³ Július Orgován (Orgován, Orgovan), 1862 –?, priateľ a spolužiak J. Kvačalu v Sarvaši, v Prešporke, potom študoval v Prešove, ktorý v roku 1882 opustil kvôli obvineniu z panslavizmu. Pokračoval v štúdiách v Prešporke a v roku 1885 na univ. v Rostocku. Potom pôsobil ako ev. farár a. v. vo Vojvodine.

⁵⁴ Ondrej Garaj (Garai, Garaji), mladý Garaj, 8. 11. 1865 – 12. 11. 1919, syn Jána, učiteľ a priateľ Jána Kvačalu ml. Učil v Báčskom Petrovci od roku 1883 ako pomocný učiteľ a od roku 1885 ako riadny učiteľ až do smrti, divadelník.

⁵⁵ Ján Svätopluk Mičátek (1864 – 1919), evanjelický duchovný augsburského vyznania, syn Jána Bratislava Mičátka. V roku 1885 ho vylúčili zo štúdia teológie v Prešporke a odišiel do Lipska. Po štúdiách krátko pôsobil ako učiteľ v Kysáči a v roku 1890 emigroval do USA, kde po ordinácii pôsobil na viacerých miestach. V roku 1914 sa vrátil do Kysáča.

⁵⁶ EBF UK v Bratislave, Pozostalosť Jána Kvačalu, šk. X, neskatalogizované. List Karola Kvačalu Jánovi Kvačalovi ml. z 8. 4. 1880.

Najviac ho však zaujali profesori Štefan Koreň⁵⁷ a Daniel Kička.⁵⁸ Predovšetkým Štefana Koreňa obdivoval ako pracovitého pedagóga, národovca a človeka s mnohými priateľmi z kultúrneho sveta. Kvačalov otec sa so Štefanom Koreňom poznal a nechával ho v listoch pozdravovať. Štefan Koreň hodnotil svojho žiaka ako „*zriedka nadaného a pilného žiaka*“.⁵⁹ Š. Koreň mu niekedy aj finančne vypomáhal, resp. požičiaval peniaze.⁶⁰

Zo sarvašského obdobia sa zachovalo päť listov medzi Jánom Kvačalom st. a Jánom Kvačalom ml. Najstarší list od otca je z 26. apríla 1878 (dok. 1). Je to len fragment korešpondencie. Ako napovedajú slová z listov, rodičia vyzývajú syna, aby písal častejšie.

Ján ml. bol prímusom triedy. Vynikal nadaním a pracovitosťou. Aktívne sa zúčastňoval na činnosti rôznych spolkov na gymnáziu, napr. maďarského, nemeckého a iných. Už vtedy pomáhal kondíciami mladším spolužiakom. Otec ho podnecoval, aby v tom pokračoval (dok. 1). Za kondície si finančne prilepšoval.⁶¹ Na rozdiel od brata Karola, ako vyplýva z korešpondencie, bol veľmi šetrný.

Zo sarvašského obdobia sa zachoval list (dok. 3), v ktorom blahoželal otcovi k 50. narodeninám. Pravdepodobne vznikol pod vplyvom rétorických cvičení a má panegyrickú formu, ale z obsahu cítiť úprimnosť a úctu k otcovi.

Maturitu skončil s vyznamenaním a pred ním vyvstala otázka, čo ďalej? Ako vyplýva z listu Jána Kvačalu st. Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi, syn Ján ml. priveľmi netúžil študovať teológiu:

„Osmelujem sa Dôstojnosti Vašej ešte oznámiť a spolu aj o radu prosiť, akoby môj druhý syn Ján, ktorý maturitu excelentne v Sarvaši zložil, a ktorý by sa rád z toho tyranstva ducha vymaňiť – na Pražskej technike študovať mohol. Moje okolnosti a chudoba mi nedovolia, abych ho výdatne podporovať mohol. Ja som mu radil, aby teológiu v Prešporku študoval, do toho ale veľkej chuti není.“⁶²

Ján Kvačala ml. sa napokon, podobne ako jeho starší brat, rozhodol pre štúdium teológie v Prešporku, kam bol prijatý v roku 1880. Voľbu zdôvodnil slovami: „*Povolanie sme si vybrali podľa svojich hmotných prostriedkov k štúdiu a potom po zvláštnostiach patričných životných dráh... Keď už mne stalo sa nevyhnutným študovať za farára, som sa s tým ľahko zmieril; volil som životnú dráhu čo i nie skvelú a bezstarostnú, no zato*

---

⁵⁷ Štefan Koreň (1805 – 1893), národovec, publicista a stredoškolský profesor v rokoch 1833 – 1856 v Aszóde a v rokoch 1856 – 1873 v Sarvaši. Pozri článok KVAČALA, Ján. Pamäť Štefana Koreňa. In *Slovenské pohľady*, roč. 16, 1896, č. 9, s. 541-546, a *Slovenské pohľady*, roč. 16, 1896, č. 12, s. 754-763.

⁵⁸ Daniel Kička (Kicska), 1805 – 1893, učiteľ na gymnáziu v Sarvaši.

⁵⁹ EBF UK v Bratislave, Pozostalosť Jána Kvačalu, šk. C/XXXI. List Štefana Koreňa Jánovi Kvačalovi z 31. 12. 1888.

⁶⁰ EBF UK v Bratislave, Pozostalosť Jána Kvačalu, neskatalogizované. List Jána Kvačalu st. Jánovi Kvačalovi ml. z 1. 12. 1878

⁶¹ Pozri EBF UK v Bratislave, Pozostalosť Jána Kvačalu, neskatalogizované. List Anny Dankovej Jánovi Kvačalovi ml. z 1. 10. 1879.

⁶² List Jána Kvačalu st. Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi z 10. 8. 1880, s. 1. BERNÁT, Libor. *Život a dielo Jána Kvačalu*, s. 37.

vďačnú a pomerne pohodlnú. Bol som od detinstva nábožný, ani som nemyslel, žeby o tej veci nejaké ťažkosti mohli vzniknúť...“⁶³

Od septembra 1880 až do septembra 1883 študoval Ján Kvačala ml. na Evanjelickej teologickej akadémii a súčasne na filologickom odbore akadémie v Prešporke. Jeho brat Karol práve ukončil štúdium, odišiel z Prešporku a v školskom roku 1880/81 študoval na univerzite v Erlangene (Königliche Bayerische Friedrich-Alexanders-Universität Erlangen) v Bavorsku. Univerzita patrila k menším vysokým školám v Nemecku a bola pre mnohých vyučujúcich medzizastávkou na slávnejšiu alebo väčšiu univerzitu.

Medzi bratmi prebiehala v tomto období veľmi čulá korešpondencia a Ján sa stal pre svojho staršieho brata dôverníkom v jeho nešťastnej a neopätovanej láske k Lujze Belohorskej, dcére seniora Gabriela Belohorského (1836 – 1922). Karol Kvačala prežíval veľmi intenzívne odmietnutie a idealizáciu „svojho“ vzťahu. Jeho myšlienky sa neustále sústreďovali na jeho milú. Dlhو mu trvalo, kým sa vyrovnal s odmietnutím a sobášom Lujzy Belohorskej s iným mužom.

Na škole prebiehal silný maďarizačný tlak. Z klasifikačných hárkov vyplýva, že obe skúšky absolvoval s prospechom „výborný“.⁶⁴ Počas štúdia sa na Jána Kvačalu ml. obracali s dôverou mnohí vzdialení príbuzní a známi ako napr. Ján Maršall,⁶⁵ evanjelický farár augsburského vyznania Móric Philadelphi,⁶⁶ evanjelický učiteľ Štefan Krajčovič z Beckova, Karol Hýl zo Selenče, Karol Rudolf Rizner⁶⁷ a iní, aby im pomohol v dozore nad ich synmi, študujúcimi v Prešporke. Bol to prejav dôvery v jeho osobu a v jeho zodpovednosť, s akou si plnil svoje povinnosti.

Cez veľkonočné sviatky v roku 1881 navštívil rodinu v Beckove, v rodisku svojho otca. Pobyt využil tiež na kázanie v miestnom evanjelickom zbore augsburského vyznania. Kvačalovská rodina bola početná, nestihol navštíviť tetu Annu, najstaršiu sestru svojho otca, čo mu ten ostro vyčítal.⁶⁸ Sám Ján Kvačala ml. sa v tomto období charakterizoval ako človek „nadmieru citlivý a skoro úzkostlivý“.⁶⁹

V druhej polovici roku 1881 už podliehal brannej povinnosti. Jeho otec mu pomocou notára v Báčskom Petrovci vybavoval odklad.⁷⁰ Nakoniec sa brannej povinnosti vyhol.

⁶³ KVAČALA, Ján. Z gymnázia na vysoké školy, s. 81-83.

⁶⁴ OSUSKÝ, Samuel Štefan. Sedemdesiatka prof. dra Jána Kvačalu : životopisný a bibliografický nástin. In *Viera a veda*, roč. 3, 1932, č. 1, s. 2.

⁶⁵ Ján Maršall (Marsal, Marschal, Maršal), 29. 6. 1835 – 27. 4. 1902, syn Tomáša Maršalla a Jany Lehotskej, manžel Juliány Fábriovej a K. Plachej, krajanský pracovník, báčsky garbiar, čižmár a obchodník, otec G. Maršalla-Petrovského. Bol tiež cirkevným dozorcem.

⁶⁶ Móric Philadelphi (Philadelphus), 1834 – 1905, evanjelický duchovný augsburského vyznania, národnokultúrny dejateľ a náboženský spisovateľ. Pôsobil v cirk. správe, od roku 1874 v Nemeckej Lupči.

⁶⁷ Karol Rudolf Rizner (8. 4. 1838 – 26. 10. 1919), evanjelický učiteľ v Bzinciach pod Javorinou, v Horných Ozorovciach a Novom Meste nad Váhom.

⁶⁸ Pozri list Jána Kvačalu st. Jánovi Kvačalovi ml. z 4. 5. 1881 (dok. č. 8).

⁶⁹ KVAČALA, Ján. Z gymnázia na vysoké školy, s. 81.

⁷⁰ EBF UK v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu, šk. A2. List Jána Kvačalu st. Jánovi Kvačalovi ml. z 8. 12. 1881.

V júli 1882 absolvoval suplikáciu, pri ktorej vyberal peniaze na prešporské lýceum. V ôsmich listoch podrobne popisoval, kde sa nachádzal, s kým sa stretol a aký dosiahol úspech. Jeho otec odovzdával pozdravy mnohým známym, pričom od syna Jána ml. dostával odkazy od nich určené jemu osobne.

Mladý Ján Kvačala uvažoval, že by išiel v stopách svojho otca a obdivovaného pedagóga Štefan Koreňa, t. j. nastúpil na cestu učiteľa. Otec nechal rozhodnutie na neho a nabádal ho k dôkladnej úvahe, „*rozváž dôkladne vec, a urob ako za najlepšej uznáš, ved' si už dávno maturus*“.⁷¹

Ján Kvačala ml., poznajúc údel dedinského učiteľa, na jeseň 1883 odišiel pokračovať v štúdiách teológie a filozofie na univerzitu do Lipska (*Alma mater lipsiensis*, Universität Leipzig) v Sasku. Zatiaľ čo jeho starší brat Karol študoval v Erlangene v Bavorsku (Mittelfranken), Ján dal prednosť Lipsku, ktoré malo medzi slovenskými študentmi veľmi dobré renomé. V bratskej korešpondencii sa tak objavujú rady Karola pre Jána. Neskôr takto komunikoval Ján Kvačala ml. aj so svojimi spolužiakmi, alebo radil mladším spolužiakom, ako sa zorientovať na nemeckej akademickej pôde. Z listov sa dá vyčítať, aký život Ján Kvačala viedol.

Podobne ako väčšina študentov, trpel nedostatkom peňazí, preto sa v jeho korešpondencii takmer neustále opakujú snahy získať od svojej tety zo Sarvaša podporu na štúdium. Jeho snaha nebola úspešná. Malý finančný príspevok mu posielal až spomenutý Štefan Koreň.

Pravdepodobne tu nadviazal bližší vzťah s učiteľkou Annou Martou Šípkovou. Podľa moravského historika, muzejníka a koleniológa Františka Hýbla sa mala stať jeho manželkou.⁷² Napovedala by tomu tiež fotografia Jána Kvačalu ml. v pozostalosti Josefa Krumpholca manželke Anne Marte Šípkovej s venovaním.⁷³ Tá sa však, ako vyplýva zo správ v korešpondencii, snažila nadviazať bližší vzťah s jeho bratrancom Gustávom Maršallom-Petrovským.

Ján Kvačala ml. informoval svojich rodičov o štúdiu a miestach, ktoré navštívil, s kým sa stretával, ako Nemci oslavovali fašiangy, a pod. Vždy nechal pozdraviť rodinných príslušníkov, známych a nezabúdaj ani na farára Juraja Mrvu a kaplánov.⁷⁴

Podľa Ľudmily Kvačalovej sa jej brat Ján Kvačala ml. po roku vrátil a mal byť v roku 1884 ordinovaný v Novom Sade za kaplána u bač-sriemského seniora Gabriela A. Belohorského v Novom Sade.⁷⁵ Podľa ordinačnej knihy superintendenta Dr. Ľudovíta

⁷¹ EBF UK v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu, neskatalogizované. List rodičov Jánovi Kvačalovi ml. z 28. 5. 1883.

⁷² Anna Marta Krumpholcová (1863 – 1956), dcéra Samuela Šípku a Pavlíny Krasnecovej, učiteľka a manželka Josefa Krumpholca. O tom podrobnejšie pozri BERNÁT, Libor a kol. (eds.). *Korešpondencia Jána Kvačalu s Josefom Krumpholcom*. Bratislava : Eko-konzult, 2016, s. 12.

⁷³ Moravský zemský archív v Brně, fond G 384 Josef Krumpholc, V. fotografie a pohľadnice, inv. č. 728, rôzny materiál o Dr. J. Kvačalovi.

⁷⁴ Pozri napr. EBF UK v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu, šk. X., neskatalogizované. List Jána Kvačalu ml. rodičom z 10. 2. 1884.

⁷⁵ BERNÁT, Libor. *Z korešpondencie Jána Kvačalu s priateľmi (Cyrilom Bodickým, Jurom Janoškom, Gustávom Klobušickým, Otakarom Koutským)*. Trenčín : Trenčianske múzeum v Trenčíne, 2019, s. 93. List

Gedulyho (1861 – 1890) bol vysvätený až 27. októbra 1886 v Prešporku k seniorovi Františkovi Trstenskému pod poradovým číslom 101. Zatiaľ čo Ján Kvačala ml. napísal zápis po latinsky, tak Vladimír Jurkovič (* 12. 10. 1865 – † 14. 4. 1943), ktorý po ňom nasledoval, ho napísal po slovensky.⁷⁶

Ján Kvačala ml. sa vrátil ešte na štúdiá do Lipska. Rodičia neboli jeho druhým pobytom v Lipsku nadšení. Otec mu kládol otázku: „*Že mieniš ešte rok v Lipsku ostať, to sme čítali! Nuž, ale čože budeš mať z toho? Vari by bolo lepšej dakde pedagógom byť, pár zlatých zošporovať, a potom ešte do kúpeľov odísť*“.⁷⁷ Narážal na zdravotné problémy svojho syna, ktoré mal s hrdlom a pľúcami. Tie pretrvávali aj v neskoršom období, a preto navštevoval kúpele aj v neskoršom období.

Aj tak sa vo svetle korešpondencie javí mladý Ján Kvačala ako sympatický, spoločenský človek. Nebol to žiaden knihomol', ale bol pracovitý. Aj tento pobyt bol poznačený finančnými problémami.

Po obhájení a vydaní dizertačnej práce *Über J. A. Comenius' Philosophie insbesondere Physik : Inauguraldissertation zur Erlangung der philosophischen Doctorwürde an der Universität Leipzig* na filozofickej fakulte v Lipsku mu členovia rodiny gratulovali a správa vyvolala úprimnú hrdosť v celej obci.

Starší brat Karol svoju úctu vyjadril slovami: „*Ved' pri tej tabuli (rozumej Kvačalovskom stole – L. B.) ešte málo D^rov sedelo, ktorý to isté meno nosili, ak ma pamäť neklame, teda ani jeden.*“⁷⁸ Okrem toho požiadal o zaslanie jedného výtlačku.

Zatiaľ čo Ján Kvačala ml. sa sústredil na prehlbovanie štúdia, jeho praktickejšie založený brat Karol bol ordinovaný a nastúpil na miesto kaplána v rodnom Báčskom Petrovci. Potom prešiel od 2. decembra 1883 do Bingule,⁷⁹ kde pôsobil najskôr ako administrátor a od 27. januára 1884 ako farár evanjelického augsburského vyznania po Jurajovi Jesenskom, ktorý ho odporúčal ako svojho nástupcu. Bingulskí farníci následne navštívili seniora a žiadali, aby sa Karol Kvačala stal ich duchovným správcom. Zbor tvorili veriaci slovenskej a nemeckej národnosti. Pritom vplyv Nemcov bol dosť silný. Z toho vyplývali viaceré konflikty.

Dňa 5. novembra 1884 sa jeho starší brat Karol oženil s Gizelou Belohorskou († 21. 4. 1895) v Binguli ako prvý z detí Jána Kvačalu st. Otec to synovi Jánovi ml. oznámil

---

Ludmily Kvačalovej Júrovi Janoškovi z 11. 8. 1909. V údajoch, ktoré poskytla Ludmila Kvačalová Júrovi Janoškovi alebo Josefovi Krumpcholcovi, sa nachádza viacero faktografických chýb.

⁷⁶ *Series ad Sacrum Ministerium Ordinatorum ab anno 1861 ... Superintendenten Ludovico Geduly*, nefol. (131). [Online]. Dostupné na internete: <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1733#book/131> [cit. 13. 10. 2024].

⁷⁷ EBF UK v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu, neskatalogizované. List Jána Kvačalu st. a Terézie Kvačalovej Jánovi Kvačalovi ml. z 24. 4. 1881.

⁷⁸ EBF UK v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu, šk. C/XXXIV/30 (C33). List Karola Kvačalu Jánovi Kvačalovi ml. z 17. 7. 1885.

⁷⁹ O tom pozri EBF UK v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu, šk. M 2. List Pavla Lužu Jánovi Kvačalovi ml. z 23. 12. 1883, s. 1-3. Pavol Luža bol smutný z toho, že nebude mať s kým hrať karty. In *Evangélikus Egyház és iskola*, č. 2, 1884, s. 48. [Online]. Dostupné na internete: https://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangEgyhazEslIskola_1884/?pg=0 & layout=s [cit. 13. 10. 2024].

v liste zo 7. novembra 1884.⁸⁰ Manželstvo Karola a Gizely Kvačalovcov trpelo mnohými konfliktmi, Gizelinými zdravotnými problémami, a najmä tým, že sa im narodili mŕtvi novorodenci alebo došlo k potratom.

Po návrate zo štúdia žil Ján Kvačala ml. krátky čas v Báčskom Petrovci u rodičov. Nepodarilo sa mu hneď si nájsť zamestnanie. Potom získal miesto suplujúceho profesora na lýceu v Prešporoku a od 1. februára 1886 aj kaplána po boku seniora prešporského mestského seniorátu Františka Trstenského. Vzhľadom na svoj slovanský pôvod a „panslávsku“ minulosť nemal istotu, že bude pripustený k profesorským skúškam a či dostane definitívu.

Korešpondencia s rodinou prebiehala živo, takmer pravidelne. Informoval ich o novostiach v Prešporoku a oni jeho zase, čo je nové v Báčskom Petrovci, ako sa darí rodine a jeho priateľom.

Na evanjelickom lýceu v Prešporoku panoval duch maďarizácie. Ján Kvačala ml. sa musel situácii prispôbiť. Duch boja proti panslavizmu bol mimoriadne silný a musel sa ho obávať každý Slovák, ktorý sa aspoň trochu pozitívne národnostne prejavoval.

Ján Kvačala ml. bol aktívny a začal publikovať v rôznych časopisoch (*Cirkevné listy, Časopis vlasteneckého Muzejního spolku olomuckého, Evangélikus Egyház és iskola, Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik, Protestáns Szemle, Zeitschrift für die österreichische Gymnasien* a v iných). V bádání sa sústredil na osobu Jána Amosa Komenského. Kvôli tomu podnikal rôzne bádateľské cesty, najmä do Čiech. V tom ho finančne podporovala Česká akadémia.⁸¹

Dňa 22. februára 1887 zomrela jeho 72-ročná babka Zuzana Lehotská, druhá manželka Jozefa Godru.⁸² V liste z 8. marca 1887 mu pohreb, ktorý sa konal 23. februára 1887, podrobne opísala sestra Ľudmila. O rok neskôr ho zasiahla ďalšia smutná správa o úmrtí milovaného otca 12. júla 1888.⁸³ Pritom posledný list, ktorý máme k dispozícii, písal Ján Kvačala st. svojmu synovi Jánovi ml. 22. januára 1888. O zhoršujúcom sa zdravotnom stave Jána Kvačalu st. informovala Ján Kvačalu ml. jeho sestra Ľudmila v liste z 8. marca 1888, súčasne ho potešujúc, že „*ale tak veľmi zle, ako si Ty myslíš nie... Teda sa už len nič nestrachuj*“.⁸⁴

Pohreb Jána Kvačalu st. sa konal 14. júla 1888 „pri valnej účasti ctiteľov nebožtíkových a ľudu z Petrovca i okolia“.⁸⁵ Nad jeho hrobom kázal administrátor bul'keský Karol Langhoffer na text Ozeáš 6,1: „*Pod'te, vrátme sa k Hospodinovi. On nás roztrhal, On*

⁸⁰ EBF UK v Bratislave, pozostalosť J. Kvačalu, šk. X., List Jána Kvačalu st. Jánovi Kvačalovi ml. 7. 11. 1884.

⁸¹ O tom pozri EBF UK v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu. listy Josefa Jána Kořána z 29. 9. 1892 M/XXV/5, z 10. 2. 1893 (C/XXII/11), 24. 3. 1893 (M/XXVII/9) a ďalšie.

⁸² Ev. a. v. farský úrad v Báčskom Petrovci. Matrika úmrtná 1878 – 1888, fol. 186.

⁸³ Ev. a. v. farský úrad v Báčskom Petrovci. Matrika úmrtná 1878 – 1888, fol. 213.

⁸⁴ EBF UK v Bratislave, pozostalosť J. Kvačalu, neskatalogizované. List Ľudmily Kvačalovej Jánovi Kvačalovi ml. z 8. 3. 1888.

⁸⁵ SNK LA Martin, fond Vendelín Kutlík, sign. C 139. Vendelín Kutlík Správa o zosnulom. s. 1.

nás aj uzdraví. On nás zbil, On nás aj obviaže“. Okrem neho sa na pohrebe zúčastnili duchovní Felix Kutlík, Karol Medvecký, Juraj Mrva, Viliam Seberini⁸⁶ a ďalší.⁸⁷

Ján Kvačala ml. spolu s bratom Karolom uverejnili na stránkach *Evangelikus Egyház és iskola* (1888, č. 29, s. 236) nekrológ. Synovia Jána Kvačalu st. si otca veľmi vážili a rešpektovali. Hoci niekedy mali odlišné názory, z korešpondencie vysvitá, že pre nich bol autoritou a mali ho radi.⁸⁸

Rok 1892 bol v znamení viacerých významných udalostí v rodine Kvačalovcov. Ján Kvačala ml. publikoval svoju druhú rigoróznu prácu – tentokrát z teológie pod názvom *Johann Amos Comenius und sein Leben und seine Schriften*, ktorá mu otvorila dvere na katedru cirkevných dejín na Evanjelickej teologickej fakulte v Dorpate (Депт, Dörpt, Jurjev, Юрьев, Tarbatu, Tartu, Tērbata). Práca získala priaznivé ohlasy v odborných kruhoch.⁸⁹ Dokonca ani v Čechách a na Morave nevyšla v tomto období tak kvalitne spracovaná monografia.

V tom období už na elementárnych školách učili tiež ženy. Ľudmila Kvačalová zložila kvalifikačnú učiteľskú skúšku v Sarvaši. Učiteľský diplom získali siedmi študenti, štyria verejní a traja súkromní, medzi nimi tiež Vladimír Mičátek.⁹⁰ Ľudmila bola jediná žena medzi nimi. Potom začala učiť v Báčskom Petrovci.

Brat Karol sa vysťahoval spolu s manželkou Gizelou do Spojených štátov amerických – dôvodom bola stupňujúca sa maďarizácia, mnohé konflikty v zbore, dlžoby a problémy Karola s konzumáciou alkoholu. Karol Kvačala sa stal farárom vo farnosti sv. Petra a Pavla vo Freelande (dnešná mestská časť Luzerne County, Pensylvánia), kde nahradil svojho bývalého spolužiaka z Prešporku Ľudovíta Novomeského.⁹¹

Maďarský historik a riaditeľ lýcea v Prešporke Sámuel Markusovszky (1851 – 1913) pri hodnotení pedagógov prešporského lýcea oceňoval Kvačalovu pracovitosť, jeho výskumné aktivity v zahraničných archívoch a komeniologické štúdie. Osobitne vyzdvihol jeho rigoróznu prácu, ktorá vyšla podľa neho vo vysokom náklade.⁹² Ale to už sa Kvačalovi otvárala akademická kariéra v Rusku.

Ján Kvačala ml. nastúpil na teologickú fakultu v Dorpate na miesto profesora cirkevných dejín, patristiky, dejín dogmatiky, kresťanskej archeológie a symboliky. Historický seminár viedol až do roku 1918.

---

⁸⁶ Viliam Seberini sa oženil s Vilmou Korosyovou, v rokoch 1876 – † 1914 bol evanjelickým farárom augsburského vyznania v Silbaši.

⁸⁷ SNK LA Martin, fond Vendelín Kutlík, sign. C 139. Vendelín Kutlík Správa o zosnulom, s. 1.

⁸⁸ Vzťah k otcovi, hlbokú úctu k nemu, vyjadril v gratulácii k meninám, keď mal Ján Kvačala st. 50 rokov. Pozri EBF UK v Bratislave, pozostalosť J. Kvačalu, šk. G. List Jána Kvačalu ml. Jánovi Kvačalovi st. z 23. 6. 1880.

⁸⁹ O tom pozri podrobnejšie BERNÁT, Libor. *Život a dielo Jána Kvačalu*, s. 56-59.

⁹⁰ Uj tanitók. In *Evangelikus Egyház és iskola*, 1892, roč. 28, z 9. júla, s. 246-247.

⁹¹ Pozri *Biografický lexikón Slovenska. VI.* Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2017, s. 782. Pozri tiež Z Ameriky. In *Cirkevné listy*, 1893, roč. 7, č. 1, s. 23.

⁹² MARKUSOVSZKY, Sámuel. *Poszonyi ág. hitv. evang. lýceum töténete*. Poszonyi : Wigand F. K. Könyvnyomdája, 1896, s. 680.

Na univerzite prednášal po nemecky a prispôbil sa aj nemeckému štýlu práce. Celý jeho pobyt v Dorpate je vyplnený prednáškami a bádateľskými cestami v archívoch, múzeách, knižniciach, zhromažďovaním materiálov o Jánovi Amosovi Komenskom a jeho milie. Navštívil takmer všetky významné archívy, knižnice a múzeá v Belgicku, Dánsku, vo Francúzsku, v Holandsku, Nemecku, Poľsku, Rakúsko-Uhorsku, vo Švajčiarsku, vo Švédsku, vo Veľkej Británii.

Kvalitatívne nový vzostup Kvačalovej odbornej práce spočíval v spracovaní zbierky písomných prameňov Jána Amosa Komenského, ktorej venoval niekoľko-ročnú usilovnú prácu. Korešpondenciu vydal v Prahe nákladom českej akadémie cisára Františka Jozefa – prvý diel vydal v roku 1897 pod názvom *Jana Amosa Komenského : listy Komenského a vrstevníků jeho : nová sbírka* a druhý diel s podnázvom *Zprávy o životě jeho ze současných pramenů : menší latinské spisky některé* vydal v roku 1902.

V roku 1908 sa definitívne nechal presvedčiť a uzatvoril vydavateľskú zmluvu na spracovanie *Veškerých spisů Jana Amose Komenského* s Ústredným spolkom jednot učiteľských na Morave zastúpených predsedom J. Havlíkom a predsedom literárno-kritickeho odboru F. Mertom. Zmluva bola podpísaná v nedeľu 17. januára 1909.

Spolu s *Veškerými spisy* bol vydávaný *Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského*, ktorý začal vychádzať v roku 1910. V podstate za jeho redaktorstva v ňom vychádzali predovšetkým jeho príspevky. V tom istom roku vyšiel ako prvý obsiahly 15. zväzok *Listové do nebe. Přemýšlování o dokonalosti křesťanské. Nedobytedlný hrad. Truchlivý. Labyrint světa a lusthaus srdce. O sirobě. Centrum securitatis. Výhost světu*. Zväzok, ktorý mal byť prvý, bol vydaný až v roku 1914 a tvorili ho Komenského spisy *Problemata miscellanea. Sylloge quaestionum controversarum. Theatrum universitatis rerum. Physicae synopsis. Pansophiae prodromus. Conatuum pansophicorum dilucidatio. Faber fortunae*. V júli 1914 Ján Kvačala ml. abdikoval na svoju funkciu pri vydávaní *Veškerých spisů Jana Amose Komenského* a vystriedal ho popredný český komeniológ Jan Václav Novák (21. 12. 1853 – 30. 4. 1920).⁹³ Komeniológovia v Čechách ešte pokračovali vydaním IX. zväzku v roku 1915, a potom sa, ako to poeticky napísal Josef Krumpholc, „uložily k válečnému spánku“.⁹⁴

Okrem komeniologického bádania využil Ján Kvačala ml. študijný pobyt v Ríme na bádanie o talianskom dominikánovi, filozofovi, teológovi, astrológovi a utopistovi Tommasovi Campananellovi (5. 9. 1568 – 21. 5. 1639). Sústredil sa tiež na španielskeho mysliteľa Juana Luisa Vivèsa (6. 3. 1492 – 6. 5. 1540).

Ján Kvačala bol ocenený udelením čestného členstva v roku 1905 spolkom Gesellschaft für Geschichte des Protestantismus in Österreich a Kotljarevského cenou Akadémie náuk v Petrohrade za obidva zväzky Komenského korešpondencie.

⁹³ Pozri BEČKOVÁ, Marta. Dílo J. A. Komenského, J. A. Comenii Opera omnia. In *Pedagogika*, roč. 41, 1991, č. 5-6, s. 633-634.

⁹⁴ KRUMPHOLC, Josef. Prof. St. Souček a „Veškeré spisy J. A. Komenského“. In *Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského*, roč. 14, 1937, s. 204.

Kvačalove kontakty prerušila prvá svetová vojna, keď sa Rusko 1. augusta 1914 ocitlo vo vojnovom stave s Nemeckom, 6. augusta 1914 sa Rakúsko-Uhorsko pripojilo k svojmu spojencovi.

Keď sa v roku 1916 začalo na fakulte prednášať v ruskom jazyku, tak J. Kvačala bol jedným z prvých profesorov prednášajúcich po rusky. Znalosť ruského jazyka a publikovanie v ruštine sa v Kvačalovej tvorbe preceňuje. Ján Kvačala ml. o tom ešte v roku 1894 napísal: „Driov nemienim ruské prednášky, ako keď jich žiaci budú žiadať“.⁹⁵ Kvačalovi nemeckí kolegovia na fakulte radšej odstúpili zo svojich postov, než aby prednášali v inom jazyku ako nemeckom.⁹⁶ Veľká väčšina profesorov, učiteľov, zamestnancov a študentov opustila univerzitu. Z pedagogického zboru zostal len Ján Kvačala ml., Traugott Hahn a K. Kundiņš. K nim pribudol ešte docent J. Köpp, prednášajúci praktickú teológiu.⁹⁷ Jánovi Kvačalovi ml. sa podarilo rozbehnúť fakultu a obnovil katedru praktickej teológie, obsadenú estónskymi a lotyšskými docentmi z radov farárov.⁹⁸

Keď nemecká armáda pod vedením generálplukovníka Günthera Emanuela von Kirchbacha obsadila Pobaltie, vyhnali ruské vojská aj z Dorpartu. V meste zriadili nemeckú univerzitu a Ján Kvačala ml. bol úradne profesorom do 31. augusta. 1918. Dostal sa, ako občan pochádzajúci z Rakúsko-Uhorska, teda spojeneckej krajiny Nemeckého cisárstva, do špecifického postavenia.

Ruská univerzita bola evakuovaná. Celkom 39 profesorov, 45 učiteľov, 43 zamestnancov a asi 800 študentov opustilo Dorpat. Po 1. svetovej vojne a po založení národných republík sa univerzita rozdelila na dve časti v Dorpate (Estónsko) a v Rige (Lotyšsko). Univerzita v Dorpate bola obnovená v roku 1919. Nenašli sme žiadne informácie o tom, že by zmienené univerzity nadviazali kontakt s Jánom Kvačalom ml., aby mu ponúkli miesto profesora. Posty pedagógov obsadili svojimi ľuďmi, väčšinou študentmi Jána Kvačalu ml.

Ján Kvačala ml. odišiel do Voroneže, kde pracoval od septembra 1919 až do augusta 1920 ako knihovník gubernského múzea a zastupujúci farár vo Voroneži. Útek z Ruska pre neho bol záchranou, pretože bolševická moc upriamila svoju pozornosť aj na cirkev, i keď v prvom rade sa snažila podlomiť vplyv pravoslávnej cirkvi.

Po návrate pôsobil Ján Kvačala v Československu, konkrétne v Turčianskom Svätom Martine a v Bratislave, čo predstavuje novú a poslednú kapitolu v jeho živote.

---

⁹⁵ List Jána Kvačalu Jurovi Janoškovi z 19. 2. 1894, s. 3-4. BERNÁT, Libor. *Z korešpondencie Jána Kvačalu s priateľmi*, s. 79-80.

⁹⁶ ADAMOVIČS, Ludvigs. Prof. Dr. J. Kvačala a jeho host'ovské prednášky o Husovi v Rige. In *Cirkevné listy*, 1931, roč. 45, č. 10, s. 194.

⁹⁷ *Ökumenisches Heiligenlexikon*. [Online]. Dostupné na internete: https://www.heiligenlexikon.de/BiographienT/Traugott_Hahn.html [cit. 4. 9. 2019]. O tom pozri PAČMAR, Radim. Etnokonfesionálna v živote a diele prof. Jána Kvačalu. In ŽILÁKOVÁ, Martina – SZUDOVIČ, Katarína Eva – DEMMEL, Jakub (eds.). *Konfesia a národ : kontexty konfesionálnej a národnej identity slovenskej spoločnosti v 19. a 20. storočí*. Békešská Čaba : Výskumný ústav, 2017, s. 210-211.

⁹⁸ SCHWARZ, Karl. c. d., s. 102.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Pramene

Archív Matice Slovenskej v Martine, fond Matica Slovenská II. sign. 68/1932/15, list Jána Vladimíra Ormisa zo 7. 3. 1932.

Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, pozostalosť Jána Kvačalu, šk. A2, B, G, X a neskatalogizované.

Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Báčskom Petrovci.

Matrika narodených a pokrstených od r. 1853 – 1861, sv. V.

Matrika Baptisatorum Ecclesiae evang. a. c. Petrovác ab Anno 1862 – 1866.

Matrika narodených a pokrstených 1867 – 1878, VII. sv.; 1879 – 1888, sv. VIII., 1889 – 1902, IX.

Matricula Copulatorum Ecclesiae evang. Petrovác ab Anno 1831 usque 1841.

Matrika sobášna 1862 – 1866, VI. sv., 1879 – 1888, VIII. sv.; 1889 – 1902, sv. IX., 1920 – 1930, XI. sv.

Matrika úmrtná cirkvi ev. a. v. petrovskej od roku P. 1867 – 78, sv. VII.; 1879 – 1888; 1889 – 1902.

Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Kysáči, Matrika úmrtná 1873 – 1885 [Online]. Dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/kysac/z-1873-1885.html> [cit. 1. 2. 2022].

Evanjelický augsburského vyznania farský úrad v Laliti, Matrika rodná, sobášna a úmrtná 1831 – 1841, 1842 – 1851, 1852 – 1874, 1879 – 1888, 1889 – 1892 [Online]. Matriky sú dostupné na internete: <https://digital.seavc.rs/matriky/lalit.html> [cit. 9. 2. 2024].

Magyar Evangélikus Digitális Tár, Series ad Sacrum Ministerium Ordinatorum ab anno 1861... Superintendente Ludovico Geduly, nefol. [Online]. Dostupné na internete: <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1733#book/131> [cit. 13. 10. 2024].

Slovenská národná knižnica Martin, Literárny archív, fond Pavol Dobšinský M 14 D 10, list Jána Kvačalu st. Pavlovi Dobšinskému z 19. 2. 1861.

Štátny archív v Bratislave, fond Zbierka cirkevných matrik, Matrika rodná 1793 – 1866, inv. č. 44, 1866 – 1886, inv. č. 44, ev. a. v. farský úrad v Beckove.

Matrika sobášna 1792 – 1866, inv. č. 44, 1867 – 1892, inv. č. 45, 1893 – 1910, ev. a. v. farský úrad v Beckove.

Matrika úmrtná 1791 – 1866, inv. č. 44, 1866 – 1906, inv. č. 45, ev. a. v. farský úrad v Beckove.

Konfirmovaní 1869 – 1902, inv. č. 45, ev. a. v. farský úrad v Beckove.

Matrika úmrtná 1676 – 1748, inv. č. 36, 1748 – 1800, inv. č. 37, 1801 – 1848, inv. č. 38, 1843 – 1866, inv. č. 39, Matrika sobášna 1801 – 1837, inv. č. 38, r. kat. farský úrad v Beckove.

Zoznam birmovancov 1841, inv. č. 41, 1868, inv. č. 62, r. kat. farský úrad v Beckove.

Dobové periodiká

Bratislava, 1932.

Cirkevné listy, 1890, 1893, 1931.

Evangélikus Egyház és iskola, 1892.

Slovenské pohľady, 1896, 1932.

Literatúra

ADAMOVIČS, Ludvigs. Prof. Dr. J. Kvačala a jeho hosťovské prednášky o Husovi v Rige. In *Cirkevné listy*, roč. 45, 1931, č. 10, s. 194-195.

A bekesi ag. hitv. ev. egyhazmegyetól fentartott s igazgatott szarvasi főiskola evi ertestítője 1872/3-rol. Gyulan : Dobay Janos könyvnyomdaja, 1873, 48 s.

BABIAK, Ján. Matičné nadšenia vojvodinských Slovákov v rokoch 1861 – 1875. In *Slováci v zahraničí*, 2022, roč. 39, s. 62-95. ISSN 0081-0061.

BACHAT, Daniel Miloslav. In *Korouhev na Sionu*, roč. 2, Pešť, 1879, č. 23, s. 364.

BEČKOVÁ, Marta. Dílo J. A. Komenského, *J. A. Comenii Opera omnia. Pedagogika*, 1991, roč. 41, č. 5-6, s. 633-634. ISSN 0031-3815.

BENEŠ, Josef. *O českých příjmeních*. Praha : ČSAV, 1962, 55 s.

BERNÁT, Libor. *Obyvatelstvo dubnickej farnosti v 17. – 19. storočí vo svetle matrik*. Kežmarok : Vivit, 2009, 179 s. ISBN 978-80-89264-27-8.

BERNÁT, Libor. Korešpondencia Juraja Mrvu s Jánom Kvačalom. In *Literárny archív*, 2015, roč. 40, s. 72-92. ISBN 978-80-8149-052-1.

BERNÁT, Libor. *Z korešpondencie Jána Kvačalu s priateľmi (Cyrilom Bodickým, Jurom Janoškom, Gustávom Klobušickým, Otakarom Koutským)*. Trenčín : Trenčianske múzeum v Trenčíne, 2019, 174 s. ISBN 978-80-973248-1-0.

BERNÁT, Libor. *Život a dielo Jána Kvačalu : sto listov z Kvačalovej korešpondencie*. Bratislava : Eko-konzult, 2021, 391 s. ISBN 978-80-8079-238-1.

BERNÁT, Libor a kol. *Korešpondencia Jána Kvačalu s Josefom Krumpholcom*. Bratislava : Eko-konzult, 2016, 441 s. ISBN 978-80-8079-207-7.

BERNÁT, Libor a kol. *Korešpondencia Jána Kvačalu s Jozefom Škultétym*. Bratislava : Eko-konzult, 2015, 205 s. ISBN 978-80-8079-207-7.

BERNÁT, Libor, MICHALIČKA, Vladimír. Korešpondencia Jána Kvačalu. In *Historicko-pedagogické fórum*, roč. 3, 2014, č. 1, s. 4-11. ISSN 1338-693X.

BERNÁT, Libor, VAŠKOVÁ, Ľubica. Ján Kvačala a Štefan Koreň : vzťah žiaka a učiteľa vo svetle korešpondencie Š. Koreňa. In *Studia Comeniana et historica*, 2009, roč. 39, č. 81-82, s. 381-386. ISSN 0323-2220.

Biografický lexikón Slovenska. VI. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2017, 795 s. ISBN 978-80-8149-079-8, 80-89023-15-0.

BOLDOCKÝ, Samuel (ed.). *Petrovec 1745 – 1995*. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec, 1995, 989 s. ISBN 86-81945-13-0.

BURDOVÁ, Pavla. Nařízení o užívání příjmení v 18. stol. In *Demografie*, roč. 29, 1987, č. 4, s. 348-349.

ČAJAK, Ján. Z korešpondencie Juraja Mrvu. In *Bratislava*, 1932, roč. 6, č. 1-2, s. 139-144.

ČULEN, Konštantín. *Slovenské študentské tragédie*. Bratislava : Nakl. Slovenskej Ligy, 1935. 285 s.

HUDEK, Adam – ŠOLTÉS, Peter a kol. (eds.). *Elity a kontraelity na Slovensku v 19. a 20. storočí : continuity a diskontinuity*. Bratislava : VEDA, Historický ústav SAV, 2019, 576 s. ISBN 978-80-224-1778-5.

GALLO, Jozef. *Dejiny stredných škôl v Gemeri do polovice 19. storočia*. Bratislava : Osveta, 1977, 235 s.

KIŠŠ, Igor (ed.). *Ján Kvačala – otec modernej komeniológie : zborník z medzinárodného sympózia v Bratislave 13. – 14. septembra 2004 na Evanjelickej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského*. Bratislava : Univerzita Komenského Bratislava, 2005, 189 s. ISBN 80-223-2155-9.

ŽILÁKOVÁ, Martina – SZUDOVÁ, Katarína Eva – DEMMEL, Jakub (eds.). *Konfesia a národ : kontexty konfesionálnej a národnej identity slovenskej spoločnosti v 19. a 20. storočí*. Békešská Čaba : Výskumný ústav, 2017, 253 s. ISBN 978-615-5615-70-2.

KRUMPHOLC, Josef. Prof. St. Souček a „Veškeré spisy J. A. Komenského“. In *Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského*, roč. 14, 1937, s. 204.

KUTLÍK, Felix. *Báč-Sriemskí Slováci*. Nemecká Palánka : Jozef Krištofek, 1880, 80 s.

KVAČALA, Ján. Cicero a lélek halhatatlanságárol (Cicero o nesmrteľnosti). In *Gondolat theologiai és philosophiai folyóirat*, 1881 – 1882, č. 1-2, s. 12-17, č. 3, s. 34. 39.

KVAČALA, Ján. *Johann Amos Comenius : sein Leben und Schriften*. Berlin – Leipzig – Wien : J. Klinkhardt, 1892, 480 + 89 s.

KVAČALA, Ján. Pamäť Štefana Koreňa. In *Slovenské pohľady*, roč. 16, 1896, č. 9, s. 541-546, č. 12, s. 754-763.

KVAČALA, Ján. Z gymnázia na vysoké školy. In *Slov. nár. kalendár (Petrovac)*, 1925, s. 75-89.

MARKUSOVŠZKY, Sámuel. *Poszonyi ág. hitv. evang. lýceum töténete*. Poszonyi : Wigand F. K. Könyvnyomdájja, 1896, 692 s.

MÁTEJ, Jozef. *Portréty slovenských pedagógov a vlasteneckých učiteľov*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977, 149 s.

ORMIS, Ján Vladimír. Dr. Ján Kvačala (1862 – 1932). In *Slovenské pohľady*, 1932, roč. 48, č. 2 – 3, s. 177 – 184.

OSUSKÝ, Samuel Štefan. Sedemdesiatka prof. dra Jána Kvačalu : životopisný a bibliografický nástin. In *Viera a veda*, roč. 3, 1932, č. 1, s. 1-20.

Ökumenisches Heiligenlexikon. [Online]. Kniha je dostupná na internete https://www.heiligenlexikon.de/BiographienT/Traugott_Hahn.html [cit. 4. 9. 2019].

SCHWARZ, Karl. Most medzi jazykmi a kultúrami : protestantizmu na Slovensku. In *Testimonia theologica*, 2012, roč. 6, č. 2, s. 136-146. ISSN 1337-6411.

SIRACKÝ, Ján a kol. *Slováci vo svete*. Martin : Matica slovenská, 1980, 300 s.

SPEVÁKOVÁ-ŠIMÁRKOVÁ, Martina (ed.). *Slovakistické výskumy*. Novi Sad : Filozofski fakultet, 2021, 75 s. ISBN 978-86-6065-645-4.

Slovenský biografický slovník : od roku 833 – 1990. V. Martin : Matica slovenská, 1992, 560 s. ISBN 80-7090-216-7.

VALENTÍK, Vladimír (ed.). *Kysáč 1773 – 2013 : zborník prác*. Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, Matica slovenská v Srbsku, Kysáč : Rada Miestneho spoločenstva, 2013, 861 s. ISBN 978-86-7103-416-6.

PhDr. ThMgr. Libor Bernát, CSc.
Katedra humanitných vied
Stavebná fakulta Slovenskej technickej univerzity
Radlinského 2766/11,
810 05 Staré Mesto, Bratislava
libor.bernat@stuba.sk